

комплексні інтерпретації ролі середньовіччя в сучасних процесах трансформації української історичної свідомості.

Історія розвитку медієвістики в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича засвідчує її органічне вкорінення в загальноєвропейський науковий контекст ще від часу заснування університету в 1875 році. Попри складні історичні обставини, інституційні зміни та періоди послаблення академічного інтересу, цей напрям зберіг наукові перспективи та дослідницьку актуальність, значною мірою орієнтовані на класичні історіографічні взірці в галузі сучасної медієвістики з її тісними міждисциплінарними зв'язками, методологічними інноваціями й удосконаленими концептуальними конструктами.

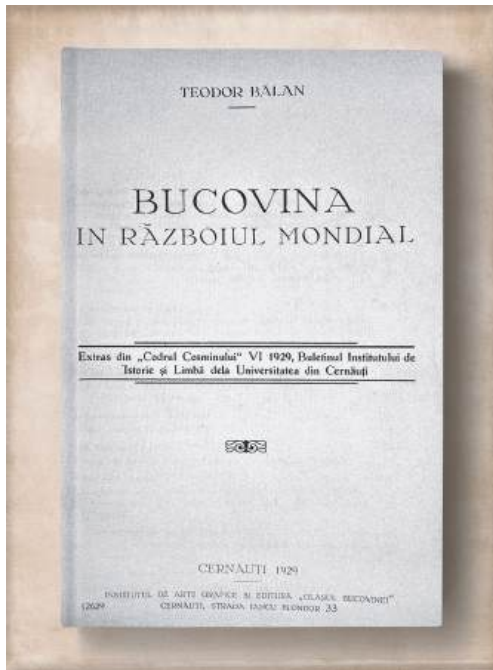
2.5 ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ*

Володимир Фісанов, Микола Глібіщук

Трагічні реалії триваючої російсько-української війни спонукають нас, істориків, ще раз зі всією відповідальністю оцінити те, що зроблено в Чернівецькому національному університеті в царині вивчення феномену Першої світової з метою кращого розуміння цього своєрідного future in the past – майбутнього в минулому. Таке адекватне осягнення історичних подій 1914–1918 років та їх віддзеркалення в історичній думці потрібне, як кажуть, тут і зараз.

Одним із перших науковців, який звернувся до проблематики Першої світової війни в міжвоєнний період, був доцент кафедри історії Румунії Чернівецького університету Теодор Белан. Дві його праці присвячені питанням історії Буковини доби світового конфлікту. У першій – «Придушення національного руху на Буковині в роки світової війни 1914–1918 рр.» – автор проаналізував питання переслідування громадських діячів, стан цензури, арешти й депортації. При цьому акцент зроблено на історії русофільського руху та зв'язаній із ним російській пропаганді й спробам австрійського уряду протидіяти цим впливам¹.

¹ Bălan T. Suprimarea mișcării naționale din Bucovina pe timpul războiului mondial 1914–1918. Cernăuți : Societatea Tipografică Bucovineană, 1923. 216 p.

Книга Т. Белана «Буковина в світовій війні»

В іншій роботі — «Буковина у світовій війні» — Т. Белан сфокусував свою увагу на трьох російських окупаціях Буковини, описав «австрійські окупації» краю 1915–1916 рр. і 1917–1918 рр., висвітлив вплив Лютневої революції в Росії на стан справ на фронті й у Чернівцях, дослідив становище населення на Буковині в умовах війни, зокрема залучення цивільних до військових робіт, реквізиції. Автор також охарактеризував національні рухи у краї (румунський та український) як до війни, так і у жовтні — листопаді 1918 р.¹

Наукова школа з проблематики Першої сві-

тової війни в радянський час почала складатися в університеті із середини 60-х років XX століття. Варто зауважити, що тоді в СРСР ця тематика не вважалася актуальною, а характер та наслідки першого глобального конфлікту трактувалися офіційною радянською історіографією виключно як «імперіалістичні». Іван Теодорович, розпочавши 1952 р. свою викладацьку діяльність у ЧДУ, наступного року успішно захистив кандидатську дисертацію у Львівському університеті ім. Івана Франка на тему «Польське питання в політиці імперіалістичних держав в останній рік Першої світової війни». А в 1972 р. дослідник захистив докторську дисертацію, пов'язану з аналізом експансіоністської політики провідних Центральних держав на Сході в 1914–1918 роках. Професор І. Теодорович був одним із співавторів колективної монографії, присвяченій 50-річчю завершення Першої світової війни (1968), де було опубліковано авторський розділ «Розробка урядом Німеччини програми завоювань на Сході в 1914–1915 рр.»². У подальшому вчений проаналізував малодосліджені аспекти політики

¹ Bălan T. Bucovina în Războiul Mondial. Extras din „Codrul Cosminului” VI 1929, Buletinul Institutului de Istorie și Limbă dela Universitatea din Cernăuți. Cernăuți : Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1929. 135 p.

² Теодорович И. Разработка правительством Германии программы завоеваний на Востоке в 1914–1915 гг. Первая мировая война 1914–1918. М., 1968. С. 108–120.

Габсбурзької монархії та відродження незалежної Польської держави в 1918 році¹.

Учений досить часто (ще в радянський час) вдавався до поглибленого аналізу тих питань, які вважалися поза компетенцією представників «провінційної» історичної науки. Він, як критично мислячий дослідник, мав власний, обґрунтований погляд на Брестський мир, зокрема щодо ролі А. Парвуса та його медіації між німецьким генштабом та В. Леніним. Зрозуміло, що публікація подібних матеріалів була неможлива — передусім з політико-ідеологічних причин. В умовах сьогодення оцінки, котрі ми, його учні, чули від професора Теодоровича, цілком підтверджуються документально. Принагідно згадаємо документальну збірку, видану свого часу німецьким дослідником Вернером Хальвегом (Hahlweg), присвячену поверненню Леніна в Росію в 1917 році. Роль останнього цілком очевидна. Ленін, як би ми сьогодні сказали, був вкрай інспірованим агентом впливу кайзерівської Німеччини на Сході, хоча він з віртуозністю використав поїздки в «запломбованому» вагоні для реалізації власних революційних цілей².

Системно досліджуючи історію Першої світової війни та міжнародних відносин у Європі, І. Теодорович заклав тоді основи наукової школи вивчення актуальних проблем історії Великої війни та її геостратегічних наслідків у Чернівецькому державному університеті. Зазначену проблематику згодом успішно розробляли, захистивши кандидатські й докторські дисертації, такі науковці, як В. Газін, Є. Сахновський, В. Фісанов та С. Троян.

Одним з перших, хто в 70-ті роки досліджував проблематику Першої світової війни, був доцент Євген Сахновський. У центрі уваги дослідника були питання британської політики стосовно Австро-Угорської монархії доби світового конфлікту: зокрема, він всебічно проаналізував особливості політики британського істеблішменту в югославському питанні в 1914–1918 роках. Під керівництвом професора І. Теодоровича в 1982 році ним була захищена кандидатська дисертація «Югославське питання в громадській думці Великої Британії періоду Першої світової війни» в спецраді

¹ Теодорович І. Загострення національних протиріч в Австро-Угорщині напередодні Першої світової війни (1912–1914 рр.). *Наук. записки ЧДУ. Серія іст. наук.* Т. 54. Вип. 3. Чернівці, 1968. С. 198–208; Теодорович І. «Польська політика» монархії Габсбургів на початку Першої світової війни (1914–1915). *Українське слов'янознавство. Респ. міжвід. наук. зб.* Вип. 8. Київ, 1973. С. 6–10; Теодорович І. Політика монархії Габсбургів на Україні після Брест-Литовська (березень — листопад 1918). *Питання нової і новітньої історії.* 1971. № 12. С. 66–86; Теодорович І. Повстанческа акция и австро-германская «польская» политика. (Внешний и внутренний факторы восстановления независимой Польши). *Первая мировая война: страницы истории.* Чернівці, 1994. С. 16–42.

² Хальвег В. Возвращение Ленина в Россию в 1917 году. *Немецкие документы.* М., 1990. 248 с.

Ужгородського університету. Основні положення дослідження були викладені в наукових статтях автора, опублікованих у 1979 та 1987 роках¹.

Учений також продовжував дослідження позицій британських публіцистів та експертів щодо національних проблем Габсбурзької монархії у воєнні роки, зосереджуючись, зокрема, на угрупованні В. Стіда та Р. У. Сетон-Ватсона, які виступали за її розпад і проводили лінію на виникнення незалежних держав у Центральній Європі – лінію, котру офіційна британська дипломатія підтримала лише в 1918 році². Важливі аспекти еволюції суспільної думки Британії щодо агресії кайзерівської Німеччини проти Бельгії та Сербії вивчалися Є. Сахновським у зв'язку з 90-річчям закінчення Першої світової війни³.

Упродовж 90-х – на початку 2000-х років, виходячи з власних наукових зацікавлень, Є. Сахновський присвятив увагу молододослідженням у вітчизняній історіографії питанням діяльності інформаційно-пропагандистських відомств Британії, зокрема процесам еволюції невеликих осередків, як-от Бюро воєнної пропаганди, до впливового Міністерства інформації наприкінці світової війни⁴.

У подальшому наукову проблематику зовнішньополітичних аспектів Першої світової війни під безпосереднім керівництвом І. Теодоровича розробляв на кафедрі всесвітньої історії та міжнародних відносин В. Фісанов. У 1986 р. в Ужгородському університеті була захищена кандидатська дисертація «Чехословацьке питання в політиці Великої Британії у роки Першої світової війни». Базові положення дослідження були опубліковані автором у центральних виданнях⁵. Поступово складні питання національного

¹ Лихач (Сахновский) Е. Корфская декларация 1917 г. и буржуазное общественное мнение Великобритании. *Советское славяноведение*. 1979. №5 С. 29–44; Сахновский Е. Миссия Сомерсета Моэма в Россию в 1917 г. *Новая и новейшая история*. 1987. № 5. С. 173–186; Сахновский Е. Национальные проблемы Австро-Венгрии в освещении британской публицистики накануне и в годы первой мировой войны 1914–1918 гг. *Вопросы новой и новейшей истории стран Европы и Северной Америки*. Киев, 1992. С. 56–64.

² Национальные проблемы Австро-Венгрии в освещении британской публицистики накануне и в годы Первой мировой войны 1914–1918 гг. *Вопросы новой и новейшей истории стран Европы и Северной Америки*. Сб. научн. трудов. Киев, 1992. С. 56–65.

³ Сахновський Є. Феномен «маленької Бельгії» в громадській думці Великої Британії напередодні її вступу в Першу світову війну. *Перша світова війна та проблеми державотворення у Центральній та Східній Європі (до 90-річчя закінчення Першої світової війни)*: матеріали міжнародної наукової конференції, Чернівці, 29–30 жовтня 2008 р. Чернівці, 2009. С. 123–132; Сахновский Е. Цивилизационный разлом: реакция британского общественного мнения на агрессию Центральных держав против Сербии и Бельгии (конец июля – начало августа 1914 года). *Історична панорама*. Зб. наукових ст. Вип. 8. Чернівці, 2009. С. 20–29.

⁴ Сахновський Є. Таємниці Веллінгтон-Хауз: діяльність британського Бюро воєнної пропаганди (1914–1916 рр.). *Питання нової та новітньої історії країн Європи і Північної Америки*. Вип. 2. Чернівці, 1993. С. 77–93; Сахновський Є. Апарат зовнішньополітичної пропаганди Великої Британії в 1914–1918 рр. *Історична панорама*. Зб. наук. статей. Вип. II. Чернівці, 2004. С. 50–54.

⁵ Фісанов В. Чехословацьке питання в політиці Великої Британії (1917–1918 рр.). *Український історичний журнал*. 1987. № 8. С. 125–132. Фісанов В. Информационно-пропагандистская деятельность руководителей чешской буржуазной эмиграции в Великобритании (1915–1917 гг.). *Вопросы новой и новейшей истории*. Республ. междуведом. науч. сб. Киев, 1986. С. 100–108; Фисанов В. Чехословацкий вопрос

самовизначення народів Австро-Угорської монархії у контексті зовнішніх викликів і дипломатичних рішень стали предметом детального авторського аналізу. Низку наукових розвідок було присвячено політиці США щодо окремих національних питань і геостратегії Вашингтона в регіоні Центральної Європи¹. У цьому ж ключі автором проаналізовані не менш контроверсійні питання історії України², Румунії³, а також Білорусі⁴.

Дослідження позиції Румунського королівства доби Великої війни В. Фісанов здійснював у тісному співробітництві зі знаним дослідником проблем румунської історії XX століття С. Гакманом⁵. Зауважимо, що С. Гакман одноосібно в авторській монографії проаналізував російсько-румунські відносини щодо процесів національного самовизначення на Буковині та Бессарабії в останні воєнні роки⁶.

У другій половині 90-х років остаточно визріває напрям інтегральних досліджень доцента В. Фісанова — політика США стосовно Австро-Угорщини

в американсько-англійських отношениях в 1917–1918 гг.: дипломатический аспект. *Вопросы новой и новейшей истории стран Европы и Северной Америки*. Киев, 1992. С. 65–77; Фісанов В. Слов'янська проблематика на сторінках британського часопису *The New Europe* (1916–1919). *Проблеми слов'янознавства*. Міжвідомч. наук. зб. Вип. 46. Львів, 1994. С. 118–122.

¹ Фісанов В. Політика США в чехословацькому вопросу (январь 1917 — октябрь 1918). *Вопросы новой и новейшей истории*. Вып. 35. Киев, 1989. С. 91–99; Фісанов В. Югославянский вопрос во внешней политике США (январь 1918 — апрель 1919 г.). *Вопросы новой и новейшей истории*. Вып. 38. Киев, 1992. С. 98–106; Фісанов В.П. Політика США в польському вопросу в 1916–1919 годах. *Питання нової та новітньої історії країн Європи і Північної Америки*. Вип. 2. Чернівці, 1993. С. 94–108; Фісанов В. Американские истории о планах создания Дунайской федерации. *Національний фактор і міжнародні відносини: історія та сучасність*. Зб. наук. праць із загальної історії. Чернівці, 1992. С. 131–139; Фісанов В.П. Проблема «управляемой революции» для Австро-Венгрии в американской внешней политике в 1918 году. Актуальные проблемы исследования и преподавания новой истории стран Западной Европы и Америки. Одесса, 1992. С. 61–63; Фісанов В. Слов'янський фактор у контексті американської політики у Центральній Європі (1917–1918). *Проблеми слов'янознавства*. Міжвідомч. наук. зб. Вип. 47. Львів, 1995. С. 75–79.

² Фісанов В. Українське питання в політиці держав Антанти і США у роки Першої світової війни. *Питання історії нового та новітнього часу*. Зб. наук. ст. Вип. 3. Ч. 1. Чернівці, 1994. С. 122–132; Фісанов В. Проблема майбутнього Буковини у міжнародних відносинах періоду Першої світової війни. *Буковинське народне віче 3 листопада 1918 року*. Чернівці, 1990. С. 37–41; Фісанов В. На перехрестях думок і дій: Буковина у роки світового конфлікту 1914–1918 рр. *Буковинський журнал*. 1994. Ч. 1–2. С. 190–196.

³ Фісанов В. Румынская проблема в политике США (конец 1917 — янв. 1919). *Питання історії Великої війни 1914–1918 рр.* Зб. наук. ст. Чернівці, 1995. С. 25–30.

⁴ Фісанов В. Білорусь у вимірі драматичних міжнародних подій, 1918–1919: підходи до теми. *Науковий вісник Чернівецького університету. Історія*. Зб. наук. праць. Вип. 2. Чернівці, 2016. С. 159–164.

⁵ Hacman S., Fisanov V. Bucovina la intersecția intereselor naționale și geopolitice sfârșitul primului război mondial. *Acta Musei Porolissensis: Muzeul de Istorie și Arte Zalău*. Vol. XXII. Zalău, 1998. № 1. P. 599–618; Hacman S., Fisanov V. Aliți pe neașteptate și Rusia în anii Primei Conflagrații Mondiale. Nicoleta Ciachir Confluențe romano-sleve de. Lyuben, 2017. P. 415–439; Фісанов В., Гакман С. Несподівані союзники: Румунія і Росія між дипломатією та пропагандою у роки Першої світової війни (регіональні аспекти геополітичного протистояння). *Велика війна 1914–1918 рр.: витоки, характер, наслідки* : монографія / наук. ред. С.С. Трояна. Київ, 2018. С. 130–54.

⁶ Гакман С. Російсько-румунські відносини у 1917–1918 рр. і процеси національного самовизначення на Буковині та в Бессарабії. *Бессарабія та Буковина між миром і війною (Питання Буковини та Бессарабії в міжнародних відносинах, 1917–1940 рр.)* : монографія. Чернівці, 2009. С. 41–92.

добі Великої війни. Підсумком тривалих пошуків архівно-документальних матеріалів у провідних архівних сховищах і наукових бібліотеках по обидві сторони Атлантики, а також комплексного аналізу праць учених стало оприлюднення авторської монографії із зазначеної проблематики (Чернівці, 1999)¹. У 2000 р. в Спецраді Чернівецького національного університету ним була захищена докторська дисертація «Політика США щодо Австро-Угорщини у роки Першої світової війни»².

Під час підготовки монографічної праці та й після її опублікування науковець постійно тримав у полі зору як питання зовнішньої політики офіційного Відня³, так і важливі аспекти еволюції позиції США, а також держав Антанти з проблем війни та миру на різних етапах розгортання світового конфлікту⁴. Окрім цього, були досліджені позиції Німеччини та Росії у контексті розгортання світової війни та політики Берліна й Петрограда щодо Габсбурзької монархії⁵.

Важливою опцією у цьому контексті став авторський текстологічний аналіз мирної програми президента США Вудро Вільсона (відомих «Чотирнадцяти пунктів»⁶), зокрема присвяченого проблемам Австро-Угорщини

¹ Фісанов В. Програне суперництво (США та Австро-Угорщина у Центральній Європі в роки Першої світової війни) : монографія. Золоті литаври, 1999. 264 с.

² Фісанов В. Політика США щодо Австро-Угорщини у роки Першої світової війни : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра іст. наук : 07.00.02 Всесвітня історія. Чернівці, 2000. 39 с.

³ Фісанов В. Австро-Угорщина як геополітичний експеримент. *Питання історії нового та новітнього часу. Зб. наук. ст. Вип. 6.* Чернівці, 1999. С. 28–37; Фісанов В. Із історії американо-австрійських відносин доби великої війни: справа посла Думбі і перші мирні ініціативи. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія.* Вип. 10. Тернопіль, 2000. С. 218–225; Фісанов В. Дипломатична тактика Відня після Бреста: ілюзії та реальність. *Музейний щорічник 2004–2005.* Вип. 3–4. Чернівці, 2005. С. 5–12.

⁴ Фісанов В. Дуель двох дипломатій: особливості взаємин США та Австро-Угорщини у 1917–1918 рр. Перша світова війна: історичні долі народів Центральної та Східної Європи. Чернівці, 2000. С. 120–128; Фісанов В. США проти Австро-Угорщини у 1917 р.: війна, якої не бажав ніхто. *Питання історії нового та новітнього часу. Зб. наук. ст. Вип. 7.* Чернівці, 2000. С. 135–145; Фісанов В. Велика війна у вимірі геополітичного протистояння держав у Європі. Перша світова у фокусі «плинної нестабільності»: міжнародна і внутрішня політика : колективна монографія / наук. ред. С. С. Трояна. Київ, 2019. С. 40–51.

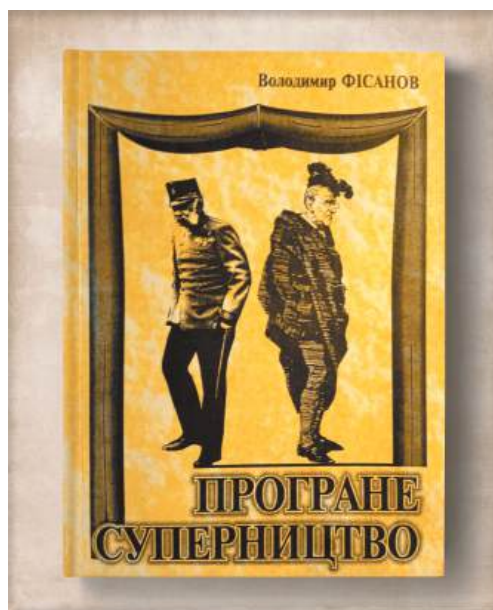
⁵ Фісанов В. Геополитическое «наступление» на монархию Габсбургов: противостояние держав Антанты и кайзеровской Германии в годы Первой мировой войны. *Мировые войны в истории человечества (к 100-летию начала Первой и 75-летию начала Второй мировых войн)* : моногр. Киев, 2016. С. 129–148; Фісанов В. Ідеї панславізму та реалії політики Росії щодо Австро-Угорщини (1914–1918 рр.). *Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. Історичні науки.* Т. 11. Кам'янець-Подільський, 2003. С. 338–343.

⁶ Fisanov V., Nechaieva-Yurichuk N., Hissa-Ivanovych, O. Woodrow Wilson's "fourteen points": between the diplomacy and propaganda (origins of the liberal paradigm). *Codrul Cosminului.* XXVIII. 2022. No. 1. P. 145–170; Фісанов В. Велика війна і пошуки миру: текстологічний аналіз «Чотирнадцяти пунктів» Вудро Вільсона. Перша світова у фокусі «плинної нестабільності»: міжнародна і внутрішня політика : колективна монографія / наук. ред. С. С. Трояна. Київ, 2019. С. 52–67; Фісанов В. «Чотирнадцять пунктів» президента США Вудро Вільсона: документознавчі аспекти. *Аналітика. Прогнози. Інформаційний менеджмент. Зб. наук. праць.* Вип. II. Чернівці, 2014. С. 211–227; Фісанов В. Слов'янські проблеми у мирній програмі президента США Вудро Вільсона: дипломатичний аспект. *Науковий вісник Волинського державного університету. Історичні науки.* Вип. 5. Луцьк, 1999. С. 133–136.

пункту Х¹. Автор наголошує на тому, що на початку 1918 року США зайняли стосовно майбутнього Австро-Угорщини позицію такого собі Буріданова віслюка, не знаючи достеменно, яку позицію прийняти: вести лінію на збереження Габсбурзької імперії або ж підтримати визвольний рух слов'янських народів. Не випадково у представників союзної дипломатії виникало запитання, чиє місце «поміж націями» президент Вільсон бажає бачити захищеним — Австро-Угорщини чи народів, що її населяли².

З початку 2000-х років інтерес дослідника змістився від суто зовнішньополітичних аспектів воєнного протистояння держав до виявлення масових психологічних настроїв, механізмів дії пропаганди³, а також мотивів прийняття доленосних рішень: ролі експертів⁴ та акторів на сцені міжнародної політики — Вудро Вільсона, з урахуванням психоаналітичного портрета президента США⁵, і політики Карла I Габсбурга⁶.

Логічним продовженням ретроспективного аналізу політичних наслідків Великої війни, здійсненого професором В. Фісановим, стало звернення до неоднозначного перебігу Версальської (Паризької) мирної конференції, цієї

Титул книги В. Фісанова про міжнародні відносини в роки Першої світової війни

¹ Фісанов В. Пункт Х мирної програми президента Вудро Вільсона: спроба текстологічного аналізу. *Проблеми історії міжнародних відносин*. Зб. наук. ст. Чернівці, 1993. С. 5–11.

² Там само. С. 7.

³ Фісанов В. Еволюція психологічних настроїв фронту і тилу у роки Великої війни (між Уявою та Ratio). *Велика війна 1914–1918 рр.: витоки, характер, наслідки* : монографія / наук. ред. С.С. Трояна. Київ, 2018. С. 155–181; Фісанов В.П. Велика війна 1914–1918 років: погляд крізь «павутиння» часу. *Світова війна у поштових листівках 1914–1918 рр.* / упоряд. С. Осачук. Чернівці, 2008. С. 9–14.

⁴ Фісанов В. Американська зовнішньополітична експертиза та пропаганда у роки Першої світової війни. *Re Commendationem*. Зб. вибраних статей. Чернівці, 2006. С. 16–27; Фісанов В. Уолтер Ліппман і адміністрація Вудро Вільсона у роки світового конфлікту: до історії стосунків політиків та експерта. *Проблеми історії міжнародних відносин*. Зб. наук. ст. Чернівці, 1993. С. 11–19.

⁵ Фісанов В. Президент Вільсон у «дзеркалі» психоаналітичних досліджень. *Політологічні та соціологічні студії*. Зб. наук. праць. Т. 1. Чернівці, 2000. С. 38–47.

⁶ Фісанов В. Маніфест імператора Карла I від 16.10.1918 «До моїх вірних австрійських народів». *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія*. До 100-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки. Т. 2. З — О. Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2019. С. 512–514.

«геостратегічної шахівниці» початку минулого століття, й поведінки під час її проведення провідних акторів¹. Висновки методологічного характеру були оприлюднені дослідником на міжнародних форумах, присвячених проблемам війни і миру в історії карколомного ХХ століття².

Одним з останніх наукових фрагментів автора, де здійснено порівняльний аналіз воєнно-політичних цілей Британії і США у Центральній Європі, став розділ у колективній монографії, присвяченій 110-й річниці трагічного початку Першої світової війни (2024)³.

Працюючи в 90-ті роки в Чернівецькому університеті, С. Троян системно проаналізував особливості зовнішньої політики Німеччини в ширшому колоніальному контексті на межі ХІХ і ХХ століть. При цьому науковець звертався до політичних концепцій «Міттельєвропи», які розроблялися у Відні й Берліні. Зазначеній тематиці були присвячені окремі авторські статті⁴ та невелике монографічне дослідження, написане у співавторстві з В. Фісановим⁵. У ньому автори, зокрема, дійшли висновку, що двоїста, невизначена позиція держав Антанти і США стосовно Австро-Угорщини в роки Великої війни поступово «скресла» лише в другій половині 1918 р., коли на Заході «на противагу Габсбургам вирішили підтримати визвольні устремління нерівноправних народів імперії та їх політичних представників»⁶.

¹ Фісанов В. Поразка, про яку знали заздалегідь: (до 80-річчя Версальської мирної конференції). *Українські варіанти*. 1999. № 3–4. С. 134–138; Фісанов В. Проблеми територіального переустрою у Центральній Європі на Паризькій мирній конференції. *Покликання служити науці і людям : наук. зб. на пошану г-ра іст. наук, проф. Георгія Кожолянка*. Чернівці, 2008. С. 287–293; Фісанов В. Етнічні та територіальні проблеми держав-спадкоємців на Паризькій мирній конференції. *Науково-методичний вісник. Історія та правознавство*. Зб. наук. праць. Вип. 8. Чернівці, 2009. С. 57–62.

² Фісанов В. Британські літератори у «війні слів» у роки світового конфлікту, 1914–1916. *На перетині епох. Перша світова війна: феноменологія, геополітичні та гуманітарні наслідки, історична пам'ять : Міжн. наук. конф. присвячена 110-й річниці початку Великої війни 1914–1918 рр.* Чернівці, 27–28 вересня 2024. Чернівці, 2024. С. 139–141; Фісанов В. Велика війна очима сучасних дослідників: вплив її наслідків на події ХХ ст. *Перша світова війна та проблеми державотворення у Центральній та Східній Європі (до 90-річчя закінчення Першої світової війни) : матер. Міжнар. наук. конф.* Чернівці, 29–30 жовтня 2008 р. Чернівці, 2009. С. 44–51; Фісанов В. Версальська шахівниця та сплески міфологізованої свідомості в Південно-Східній Європі в ХХ ст. *Україна – Румунія – Молдова. Історичні та культурні аспекти взаємин : матер. Міжн. наук. конф.* Чернівці, 16–17 травня 2001 р. Чернівці, 2002. С. 271–278; Fisanov V. Wilson versus Lenin in Eastern Europe: Metamorphoses of Federalist Idea. *World War I and XX Century : Act of the International Conference of Historians*, 24–26 May, 1994. Moscow, 1994. P. 152–153.

³ Фісанов В. Метаморфози дипломатії та пропаганди Великої Британії і США у Центральній Європі на завершальному етапі війни: 1917–1918 роки. *Велика війна 1914–1918 рр.: осмислення трагічного досвіду : колективна монографія / наук. ред. О. Добржанського, В. Фісанова*. Рига, Латвія : Izdevniecība "Baltija Publishing", 2024. P. 8–25.

⁴ Троян С. Австрійська концепція «Міттельєвропи» напередодні та під час Першої світової війни. *Науковий вісник Чернівецького університету. Історія*. Зб. наук. пр. Вип. 6–7. Чернівці, 1996. С. 216–225; Троян С. «Пангерманська концепція «Міттельєвропи» напередодні першої світової війни. *Питання нової та новітньої історії. Міжвід. наук. зб.* Вип. 43. Київ, 1997. С. 37–45; Троян С. Середньоевропейська концепція Ф. Наумана. *Науковий вісник Чернівецького університету. Зб. наук. пр. Історія*. Вип. 36. Чернівці, 1998. С. 172–180.

⁵ Троян С., Фісанов В. *Германская «Срединная Европа» и ее оппоненты*. Черновцы, 1993. 78 с.

⁶ Там само. С. 69.

Проблематика Першої світової війни перебувала в царині наукових інтересів професора М. Юрія. У березні 1982 р. науковець захистив кандидатську дисертацію в Московському історико-архівному інституті на тему «Центральний воєнно-промисловий комітет в період Першої світової війни (1914–1918 рр.)». А в листопаді 1990 р. захистив докторську дисертацію в тому ж таки Московському історико-архівному інституті на тему «Буржуазні воєнно-громадські організації в період Першої світової війни (1914–1918 рр.)». За матеріалами дисертації була видана монографія з такою ж назвою у 2 книгах¹. Автор, зокрема, аналізує діяльність створених із початком війни воєнно-громадських організацій, як-от Всеросійський земський союз, Всеросійський міський союз «Земгор» і Центральний воєнно-промисловий комітет. Їх утворення подавалося як реакція на нездатність царського уряду забезпечити армію воєнним спорядженням. Насправді ж ці структури переважно виконували функцію політичної консолідації буржуазії під прикриттям участі у воєнних зусиллях. У науковій статті, яка присвячена впливу Великої війни на історичну долю України та світу², війна розглядається автором як перехідний період від ідеології просвітництва до формування світу масової людини. Формуються специфічні риси цієї війни, які радикально відрізняють її від попередніх конфліктів різного масштабу.

До дослідження важливих аспектів сучасного осмислення феномену Великої війни та її воєнно-політичних наслідків долучився професор О. Сич. Не випадково в одному з бібліографічних видань початку двохтисячних підкреслювалося, що саме в 1990-х роках коло інтересів науковця «значно розширилося» — об'єктом дослідів стали наслідки Першої світової війни, а також доля демократії у XX столітті³. Зокрема, вчений системно й різнопланово проаналізував геостратегічні, національні та культурні аспекти повоєнного устрою у регіоні Центрально-Східної Європи⁴. Одним із плідних і практично недосліджених

¹ Юрий М. Буржуазные военно-общественные организации в период Первой мировой войны 1914–1918 гг. : монография. В 2 книгах. Москва, 1990. 360 с.; 340 с.

² Юрій М. Вплив першої світової війни на перебіг історичних подій в Україні та світі у XX столітті. *Науковий вісник ЧНУ ім. Ю. Федьковича*. 2024. № 1 (59). С. 41–48.

³ Олександр Іванович Сич. Бібліографічний покажчик. Чернівці, 2003. С. 4.

⁴ Сыч А. К вопросу о последствиях первой мировой войны. Первая мировая война: страницы истории. Черновцы, 1994. С. 175–195; Сич О. Про деякі нові підходи до проблеми походження та значення Першої світової війни. *Історична панорама. Зб. наукових ст. Вип. 2*. Чернівці, 2004. С. 7–19. Сыч А. Версальская система и послевоенное устройство в центральной и восточной Европе (Национальный аспект). *Versaillský systém a povojnové usporiadanie v strednej a východnej Európe (Národnostný aspekt). Stredoeurópske národy na krížovatkách novodobých dejín 1848–1918*. Prešov – Bratislava – Wien, 1999. S. 275–284; Сыч А.И. Национальный аспект Версальской системы. *Вопросы истории*. 2004. № 1. С. 126–133; Сич О. Вибір народів чи вибір еліт? (до питання про суспільно-політичний устрій держав Центрально-Східної Європи після Першої світової війни). *Наук. вісник ЧНУ імені Юрія Федьковича: Історія*. Чернівці, 2019. № 2. С. 79–85; Сыч А. Литература как источник понимания и оценки «Великой войны». *Історична панорама. Зб. наукових ст. Вип. 2*. Чернівці, 2004. С. 110–124.

у вітчизняній історіографії напрямів вивчення війни 1914–1918 років стало дослідження ним її цивілізаційних вимірів¹ і соціально-психологічної спадщини доби всесвітнього лихоліття². О. Сич дійшов висновку, що колективна пам'ять Європи після завершення світової війни була не просто спотворена страхом — «жах перед загрозою нової війни надовго оселився в душах і свідомості європейців»³. У науковому доробку професора Олександра Сича зацікавлений читач знайде матеріали, присвячені інформаційно-пропагандистським аспектам війни⁴, а також низку досить розлогих рецензій на праці й щоденники, у яких віддзеркалена актуальна тематика Першої світової війни⁵.

¹ Сич О. Перша світова війна як цивілізаційний феномен. *Великі держави у Світовій війні 1914–1918: протистояння ідей і дипломатій* : монографія / за ред. д-ра іст. наук С.С. Трояна. Київ, 2020. С. 129–147; Sych A. Post War (WWI) Central and Eastern Europe: Time of Civilizational Choice. *Codrul Cosminului*. 2019. No. 1 (XXV). P. 143–158; Сич О. Цивілізаційна спадщина Першої світової війни. *Історична панорама*. 36. Наукових ст. Вип. 19. Чернівці, 2014. С. 30–42; Сич А. Цивілізаційне измерение первой мировой войны. *Acta Scientifica Academiae Ostroviensis. Sectio A. Nauki Humanistyczne, Społeczne i Techniczne*. 2015. № 6 (2). S. 167–177. Сич А. Первая мировая война в цивилизационном измерении. *Перша світова війна та проблеми державотворення у Центральній та Східній Європі (до 90-річчя закінчення Першої світової війни)* : матеріали міжнародної наукової конференції (Чернівці, 29–30 жовтня 2008 р.). Чернівці : ЧНУ, 2009. С. 74–81; Сич А. Первая мировая война: цивилизационный аспект. Вопросы германской истории. Сб. научн. тр. / отв. ред. С.И. Бобылёва. Днепропетровск, 2014. С. 9–17; Сич О. Феномен цивілізаційного значення Великої війни: підсумки та наслідки. *Перша світова війна у фокусі «плинної нестабільності» : міжнародна і внутрішня політика : колективна монографія* / наук. редакція д-ра іст. наук, проф. С.С. Трояна, 2019. С. 259–277.

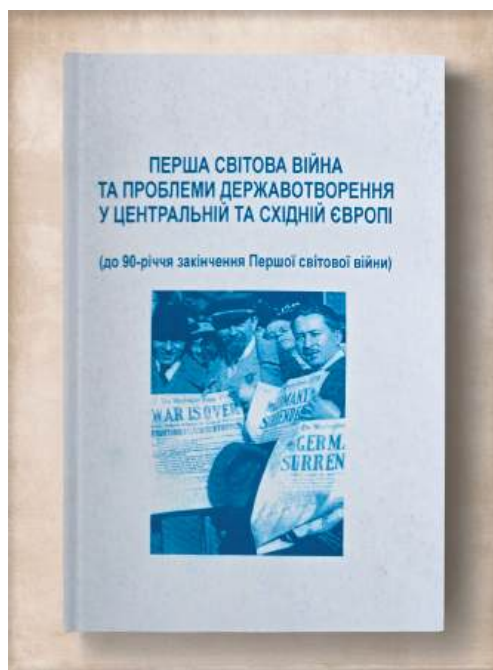
² Сич О. На зламі двох епох (до питання про зміни в суспільній свідомості після Першої світової війни). *Наук. вісник Чернівецького ун-ту. Історія*. 36. наукових праць. Вип. 73–74. Чернівці, 2000. С. 242–254; Сич А. О некоторых психологических последствиях Первой мировой войны. *Перша світова війна: історичні долі народів Центральної та Східної Європи* : матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 80-річчю Буковинського народного віча (Чернівці, 22–24 вересня 1998 р.). Чернівці, 2000. С. 235–240; Сич А. О некоторых социально-психологических последствиях первой мировой войны. *Вопросы истории*. 2001. № 11–12. С. 109–113; Сич О. Про соціально-психологічну спадщину Першої світової війни. *Суспільно-політична історія країн Європи в ХХ столітті*. Чернівці, 2011. С. 37–45; Сич О. Зміни в суспільній свідомості європейського суспільства після Першої світової війни. *Велика війна 1914–1918: витоки, характер, наслідки* : монографія / наук. ред. д-ра іст. наук, проф. С.С. Трояна. Київ, 2018. С. 426–440.

³ Сич О. «Посттравматичний синдром» Великої війни в західноєвропейському суспільстві у міжвоєнний період. *Велика війна 1914–1918 рр.: осмислення трагічного досвіду* : колективна монографія / наук. ред. О.В. Добржанського, В.П. Фісанова. Рига, Латвія : Izdevniecība "Baltija Publishing", 2024. С. 299.

⁴ Сич О. Буковинська преса в роки Великої війни: пропагандистський аспект. *Перша світова війна у фокусі «плинної нестабільності» : міжнародна і внутрішня політика* : колективна монографія / наук. ред. д-ра іст. наук, проф. С.С. Трояна. Київ, 2019. С. 228–242; Сич О. Пропаганда як спадок Першої світової війни. *На перетині епох. Перша світова війна: феноменологія, політичні та гуманітарні наслідки, історична пам'ять* : Міжн. наукова конференція, присвячена 110-й річниці початку Великої війни 1914–1918 рр., Чернівці, 27–28 вересня 2024 р. Матеріали і тези доповідей / наук. ред. О.В. Добржанський. Чернівці, 2024. С. 128–129.

⁵ Сич А. Рец. на кн. Eksteins V. Rites of Spring: The Great War and the Birth of the Modern Age. Toronto, 1990. 396 p.; Екштайнс М. Весна священная. Великая война и рождение современной эпохи. *Вопросы истории*. 1993. № 4. С. 181–182; Сич А. Рец. на кн. Киган Д. Первая мировая война М., 2002. 576 с. *Історична панорама*. 36. наукових ст. Вип. 2. Чернівці, 2004. С. 160–166; Сич А. Рец. на кн. Уткин А.И. Первая мировая война. М., 2002. 672 с. *Історична панорама*. 36. наукових ст. Вип. 3. Чернівці, 2006. С. 186–190; Сич А. Рец. на кн. Невідома війна. Перша світова війна на сторінках «Православного буковинського календаря» 1914–1918. Чернівці, 2007. 167 с. *Історична панорама*. 36. наукових ст. Вип. 6. Чернівці, 2008. С. 125–128; Sych A. Die Tagebücher von Vladimir I. Vernadskij als Quelle für die Erforschung der deutsch-österreichisch-ungarischen Okkupation der Ukraine 1918. Dornik W., Karner St. (Hg.). Die Besatzung der Ukraine 1918. Historischer Kontext – Forschungsstand – wirtschaftliche und soziale Folgen. Graz – Wien – Klagenfurt, 2008. S. 189–199.

До вивчення наукової тематики Першої світової війни останніми роками долучалися й інші науковці факультету. Зокрема, доцент Н. Нечаєва-Юрійчук звертається до актуальних і малодосліджених у вітчизняній науці проблем трансформації суспільної свідомості під впливом Великої війни¹ та їх віддзеркаленні у творчій спадщині українських літераторів² і британських поетів³. Дослідницею також проаналізовані окремі питання геостратегічних наслідків світового конфлікту⁴ та технологій маніпулювання масовою свідомістю у контексті розгортання інформаційно-пропагандистських наступів⁵. Сьогодні в межах підготовки докторського наукового дослідження

**Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 90-й річниці завершення Першої світової війни (Чернівці, 29–30 жовтня 2008).
Чернівці, 1909 р.**

¹ Нечаєва-Юрійчук Н. Зростання негативістських тенденцій в суспільній свідомості населення Західної Європи під впливом подій на фронтах Першої світової війни. *Науковий вісник Чернівецького університету. Історія. Зб. наук. пр. Вип. 73–74*. Чернівці, 2000. С. 255–265; Нечаєва-Юрійчук Н. Велика війна: зміни як основа для формування нового світопорядку. *Перша світова війна і революції: вектори соціокультурних трансформацій* : колективна монографія / наукова редакція д-ра іст. наук, проф. С. С. Трояна. Київ, 2017. С. 260–275.

² Нечаєва-Юрійчук Н. Українці в Першій світовій війні: погляд літераторів. *Перша світова війна та проблеми державотворення у Центральній та Східній Європі (до 90-річчя закінчення Першої світової війни)* : матеріали міжнародної наукової конференції, Чернівці, 29–30 жовтня 2008 р. Чернівці, 2009. С. 274–281.

³ Нечаєва-Юрійчук Н. Велика війна у творчій спадщині англійських поетів воєнної доби. *Велика війна 1914–1918: витоки, характер, наслідки* : монографія / наук. ред. д-ра іст. наук, проф. С. С. Трояна. Київ, 2018. С. 237–247.

⁴ Troyan S., Nechaieva-Yuriichuk N. Evolution of the Westphalian Order under the Influence of the World Wars: Historical and International Relations Aspects. *Codrul Cosminului*. 2020. Issue 1 (Vol. 26). P. 187–206. URL: http://atlas.usv.ro/www/codru_net/CC26/1/11.html (дата звернення 12.11.2024); Троян С.С., Нечаєва-Юрійчук Н.В., Вступ. Перша світова війна і еволюція Вестфальського світопорядку. *Великі держави у Світовій війні 1914–1918: протистояння ідей і дипломатій* : монографія / за ред. С.С. Трояна. Київ, 2020. С. 4–14.

⁵ Нечаєва-Юрійчук Н. Велика війна і реконфігурація європейського соціально-комунікативного простору. *Перша світова війна у фокусі «плинної нестабільності»: міжнародна і внутрішня політика* : колективна монографія / наук. ред. проф. С. С. Трояна. Київ : Кондор, 2019. С. 243–258; Troyan S., Nechaieva-Yuriichuk N., Alexiyevets L. The Great War 1914–1918 and Manipulation of Humans' Consciousness in the Circumstances of the New World-System Birth: the Experience for XXI Century. *Сучасні дослідження з німецької історії. Збірник наукових праць*. Дніпро, 2019. С. 91–100; Нечаєва-Юрійчук Н. Маніпуляція свідомістю людини в умовах зародження нової світ-системи. *Історична панорама. Зб. наук. статей*. Вип. 26–27. 2018. С. 169–179; Нечаєва-Юрійчук Н. Використання політичних стереотипів у пропаганді: від Першої світової війни до сучасних подій в Україні. *Мегіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент. Зб. наук. пр.* Чернівці, 2016. С. 179–192.

авторка звернулася до теми формування концептів безпеки під впливом Першої світової війни та їх переосмислення в умовах російсько-української війни, що триває¹.

До питань розпаду Австро-Угорської монархії у роки Першої світової війни звертався доцент І. Буркут. Учений, зокрема, дослідив важливі аспекти впливу національних рухів на прискорення дезінтеграційних процесів, особливо на її останньому етапі. Автор зокрема підкреслив, що процеси дезінтеграції й «поглинання», котрі були започатковані в Центральній Європі в 1918 р. спіткали через два десятиліття Австрійську та Чехословацьку Республіки, а також Польщу: тобто державність у регіоні радше виступала як своєрідний геополітичний експеримент². У такому ж контексті розглядаються національні змагання українців, зокрема, наприкінці війни щодо необхідності включення Північної Буковини до складу Української держави, що підтвердило історичне рішення Буковинського народного віча 3 листопада 1918 року³.

Важливі аспекти політики Російської імперії в польському питанні в роки світового конфлікту досліджувала О. Воробчук (Звоздецька), яка у 2005 р. успішно захистила кандидатську дисертацію «Польське питання у політиці Росії в роки першої світової війни» (науковий керівник – д-р іст. наук, проф. Володимир Фісанов)⁴. Авторка розглядає польську проблему як один із визначальних факторів внутрішньої та зовнішньої політики царської Росії⁵ і нетривалої доби Тимчасового уряду⁶. В останній, підсумковій, науковій розвідці детально проаналізовані механізми розробки та формування

¹ Нечаєва-Юрійчук Н. Формування нових концептів безпеки під впливом Першої світової війни: рецепції початку XXI століття. *Велика війна 1914–1918 рр.: осмислення трагічного досвіду* : колективна монографія / наук. ред. О.В. Добржанського, В.П. Фісанова. Рига, Латвія : Izdevniecība "Baltija Publishing", 2024. С. 308–323.

² Буркут І. Розпад Австро-Угорщини і формування нових держав Центральної та Східної Європи. Буковинське народне віче 3 листопада 1918 р. (Статті, документи, матеріали) / укл. О.В. Добржанський, Г.М. Скорейко та ін. Чернівці, 2018. С. 37 Baltija Publishing 39.

³ Буркут І. Вступ. Буковинське народне віче 3 листопада 1918 року. Чернівці, 1990. С. 3–6.

⁴ Воробчук О. Польське питання у політиці Росії в роки першої світової війни : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02. Чернівці, 2005. 20 с.

⁵ Воробчук О. Польське питання в російській та польській публіцистиці під час Першої світової війни (1914–1916). *Історична панорама* : збірник наукових статей. Чернівці : Рута, 2004. С. 117–123; Воробчук О. Польське питання в політиці царського уряду на початку Першої світової війни (серпень 1914 р. – серпень 1915 р.). *Науковий вісник Чернівецького університету. Збірник наукових праць. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини*. Чернівці : Рута, 2004. Вип. 229–230. С. 175–180; Воробчук О. Польське питання у політиці Росії. *Буковинський журнал*. 2005. № 2–3. С. 159–169.

⁶ Воробчук О. Особливості політики Тимчасового уряду щодо польського питання (березень–листопад 1917 р.). *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Історія*. Вип. 4. Тернопіль : ТДПУ, 2003. С. 282–286; Воробчук О. Утворення та діяльність російсько-польської Ліквідаційної комісії в роки Першої світової війни. *Перша світова війна та проблеми державотворення у Центральній та Східній Європі (до 90-річчя закінчення Першої світової війни)*. Чернівці : ЧНУ, 2009. С. 154–169.

урядових підходів у розв'язанні польської проблеми в умовах політичної кризи 1916 – поч. 1917 року¹.

Аналізу політичного феномену ірландського автономізму в роки Першої світової війни присвятив своє дослідження О. Сахновський, який у 2006 р. захистив кандидатську дисертацію на вказану тематику (науковий керівник – д-р іст. наук, проф. Олександр Сич)². Дослідник проаналізував позицію Ірландської парламентської партії у зв'язку з політикою британських урядів³, а також у контексті розробки воєнних цілей Великої Британії, які формулювалися з урахуванням реакції ірландців⁴.

Українське питання в європейській політиці Габсбургів у воєнні роки дослідив С. Попик. Результати дослідження були оприлюднені в авторській монографії⁵. В одному з розділів проаналізована політика офіційного Відня в українському питанні під час перемовин у Бресті. Автор детально зупинився на умовах укладання таємного австро-українського протоколу, підписаного в ніч з 8 на 9 лютого 1918 р. Австро-Угорщина зобов'язалася тоді створити в межах Цислейтанії український коронний край. Ретельно дослідивши автентичні архівні документи, Сергій Попик описав безпрецедентний факт в історії дипломатії. Відмовившись під тиском обставин від його створення, австрійські дипломати спалили український примірник таємного протоколу. Цікавим у цьому контексті є також звернення дослідника до дискусій в урядових і наукових колах Австрії навколо визнання етнічного терміна *Ukrainer* замість *Ruthenen*⁶.

¹ Звоздецька О. Особливості імперської політики щодо польського питання в умовах політичної кризи (1916 – поч. 1917 рр.). *Велика війна 1914–1918 рр.: осмислення трагічного досвіду* : колективна монографія / наукова редакція О.В. Добржанського, В.П. Фісанова. Рига, Латвія : Izdevniecība "Baltija Publishing", 2024. С. 61–80. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/485/13105/27385-1>.

² Сахновський О. Ірландський автономізм у роки Першої світової війни: позиція Партії гомруля та політика британських урядів : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02. Чернівці, 2006. 20 с.

³ Сахновський О. Втрачений шанс: Ірландська парламентська партія між імперським лоялізмом та націоналізмом на початку Першої світової війни. *Наук. вісник Чернівецького ун-ту. Історія. Зб. наук. праць. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини*. Вип. 173–174. Чернівці, 2003. С. 402–412; Сахновський О. «Якщо чехословаки... то й ірландці...»: політична імплікація як стратегія Ірландської парламентської партії в 1916–1918 рр. С. 59–66. *Історична панорама. Зб. наукових ст.* Вип. 7. Чернівці, 2004. С. 117–123.

⁴ Сахновський О. Ірландське питання у контексті воєнних цілей Великої Британії (1916–1918 рр.). Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. *Наук. записки Рівненського державного гуманітарного університету. Зб. наук. пр.* Вип. 7. Рівне, 2006. С. 150–157; Ірландське питання в роки Першої світової війни: можливості ретроспективного погляду. *Суспільно-політична історія країн Європи в XX столітті*. Чернівці, 2011. С. 46–60.

⁵ Попик С. Українці в Австрії 1914–1918. Австрійська політика в українському питанні періоду Великої війни. Київ – Чернівці, 1999. 236 с.

⁶ Попик С. Дискусії в Австрії навколо етнічних термінів *Ruthenen* і *Ukrainern*. *Питання історії Великої війни 1914–1918 рр. Зб. наук. ст.* Чернівці, 1995. С. 12–18.

Проблематика національного самовизначення українців Буковини¹ та їх правового й соціально-економічного становища доби Великої війни в різні роки системно досліджувалася професором О. Добржанським. Автором здійснено глибокий аналіз психологічних настроїв буковинського соціуму в часи карколомних випробувань (особливо в умовах російської окупації)². Ставлення буковинців до російської окупації краю в 1914–1917 рр. також аналізувалося спільно з професором Ю. Макаром³. В одній з останніх публікацій Олександр Добржанський робить засадничий висновок: українці Буковини пережили «все найгірше і найстрашніше, що може бути в умовах війни». Проте, як тільки стало можливим (особливо їх національно свідомо позиція виявилася на Буковинському вічі 3 листопада 1918 р.), вони твердо заявили про свою рішучість бути разом із рештою українських земель⁴. Питання національного самоозначення українців на Буковині в контексті розпаду монархії Габсбургів доповідалася автором на міжнародних наукових конференціях у Чернівецькому національному університеті⁵.

До питань історії Буковини в контексті подій Першої світової війни неодноразово звертався В. Ботушанський. Зазначеній проблематиці присвячений виданий ученим збірник оригінальних документів з архівів Відня, Києва, Чернівців, де віддзеркалено перебіг воєнних подій, аспекти дипломатичної боротьби навколо Буковини, а також драматичні сторони повсякденного життя краю⁶. В окремих публікаціях висвітлювалися особливості

¹ Добржанський О. Буковинське віче і українська влада на Буковині 1918 р. крізь призму столітнього ювілею. *Буковинське народне віче 3 листопада 1918 р.* (Статті, документи, матеріали) / укл. О.В. Добржанський, Г.М. Скорейко та ін. Чернівці, 2018. С. 8–22; Добржанський А. Украинское национальное движение в Буковине в годы Первой мировой войны. *Народы Габсбургской монархии в 1914–1920 гг.: от национальных движений к созданию национальных государств*. Москва, 2012. С. 267–280.

² Добржанський О. Сприйняття населенням Буковини російських окупаційних військ та адміністрації як важливий аспект повсякденного життя в умовах Першої світової війни. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2015. Вип. 26. С. 193–201; Добржанський О. Українці Буковини в роки Першої світової війни: особливості правового, соціально-економічного становища та суспільні прагнення. *Велика війна 1914–1918 рр.: осмислення трагічного досвіду : колективна монографія* / наук. ред. О.В. Добржанського, В.П. Фісанова. Рига, Латвія : Izdevniecība "Baltija Publishing", 2024. С. 214–230.

³ Добржанський О., Макар Ю. Ставлення буковинців до російської окупації краю в 1914–1917 роках. *Rocznik Chełmski. Chełm*, 2015. Т. 19. С. 335–349.

⁴ Добржанський О. Українці Буковини в роки Першої світової війни... С. 165.

⁵ Добржанський О. Розвал Австро-Угорщини і проблема державної приналежності українців Буковини. *Перша світова війна та проблеми державотворення у Центральній та Східній Європі (до 90-річчя закінчення Першої світової війни)* : матеріали міжнародної наукової конференції, Чернівці, 29–30 жовтня 2008 р. Чернівці, 2009. С. 187–198; Добржанський О. Національні прагнення українців Буковини в роки Першої світової війни. *На перетині епох. Перша світова війна: феноменологія, геополітичні та гуманітарні наслідки, історична пам'ять* : Міжн. наук. конф. присвячена 110-й річниці початку Великої війни 1914–1918 рр. Чернівці, 27–28 вересня 2024. Чернівці, 2024. С. 60–62.

⁶ Буковина в роки Першої світової війни 1914–1918 рр. Документи / Передмова, коментарі, пер. з нім. і рос. В.М. Ботушанського. Чернівці, 2014. 356 с.

функціонування Чернівецького університету у воєнні роки¹, а також події, пов'язані з Буковинським народним вічем 3 листопада 1918 р. – подією, що цікавила не одне покоління наших громадян².

Еволюцію стратегії українського національного руху та проблематику повоєнного європейського устрою в громадській думці українців Галичини й Буковини доби Великої війни досліджував професор А. Круглашов³.

Професор кафедри всесвітньої історії, д-р іст. наук М. Чучко займався вивченням становища Православної Церкви на Буковині в роки Першої світової війни, зосередивши увагу на дослідженні питання впливу та наслідків воєнних дій для Чернівецької архієпархії Буковинсько-Далматинської митрополії загалом і парафіяльного кліру зокрема, висвітленні проблеми трансформації політичних орієнтирів представників буковинського духовенства української та румунської національності у воєнний час. Ці питання знайшли відображення в монографії та наукових публікаціях⁴.

Титул книги М. Чучка «У горнилі випробувань: православна церква на Буковині в 1914–1919 рр.»

¹ Ботушанський В. Чернівецький університет у роки Першої світової війни. *Науковий вісник Чернівецького університету. Історія*. Чернівці, 2017. № 1. С. 38–45.

² Ботушанський В. Боротьба трудящих Північної Буковини за визволення і національне самовизначення (листопад 1917 – листопад 1918 рр.). *Буковинське народне віче 3 листопада 1918 року*. Чернівці, 1990. С. 7–21; Ботушанський В. Буковинці у боротьбі за українську державність: до 95-річчя Буковинського народного віча 3 листопада 1918 р. *Буковинське народне віче 3 листопада 1918 р.* (Статті, документи, матеріали) / укл. О. В. Добржанський, Г. М. Скорейко та ін. Чернівці, 2018. С. 23–40.

³ Круглашов А. Проблеми післявоєнного устрою в громадській думці українців Галичини і Буковини (1914–1918). *Питання історії Великої війни 1914–1918 рр.* 3б. наук. ст. Чернівці, 1995. С. 19–24; Круглашов А. Геополітичний злам. Еволюція стратегії українського національного руху під впливом Великої війни. *Велика війна 1914–1918 рр.: осмислення трагічного досвіду* : колективна монографія / наук. ред. О. В. Добржанського, В. П. Фісанова. Рига, Латвія : Izdevniecība "Baltija Publishing", 2024. С. 214–230.

⁴ Чучко М. У горнилі випробувань: Православна Церква на Буковині в 1914–1919 рр. Чернівці : Друк Арт, 2015. 140 с.; Чучко М. Становище Чернівецької архієпархії Буковинсько-Далматинської митрополії в роки Першої світової війни. *Велика війна 1914–1918 рр.: осмислення трагічного досвіду* : колективна монографія. Рига, Латвія : Izdevniecība "Baltija Publishing", 2024. С. 166–195; Чучко М. Між австрійським

Окрема публікація дослідника була присвячена висвітленню діяльності на Буковині в роки Великої війни австрійської жандармерії та поліції, а також російських органів правопорядку під час запровадження окупаційної адміністрації.

Різноманітні аспекти історії Буковини в роки воєнно-політичного протистояння досліджував доцент І. Піддубний. Однією з важливих тем у його науковому доробку була позиція Румунії та румунських політичних діячів у Буковині в контексті непростих відносин з австрійською владою¹. Учений детально дослідив віддзеркалення непростих процесів в Австро-Угорській імперії та в коронному краї воєнної доби в румунській історіографії². Спеціальну розвідку Ігор Піддубний присвятив аналізу дипломатичної боротьби навколо питань Буковини й Галичини на Версальській мирній конференції з додатком низки історичних документів³. Автором вивчалися питання управління Буковиною у роки Великої війни, а також висвітлювалася проблематика модернізації озброєння воюючих армій⁴.

Свій науковий внесок у дослідження історії Буковини на тлі державної політики Габсбурзької імперії у роки Першої світової війни, з урахуванням впливу ідеологічного фактора, зробив В. Заполовський⁵. При цьому особливу увагу було приділено розгортанню військових операцій Австро-Угорщини

патріотизмом і національними прагненнями: становище та державно-політичні орієнтири буковинського православного кліру в 1914–1919 рр. *Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології: Збірник наукових праць Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, кафедра етнології, античної та середньовічної історії*. Вишніця : Видавництво «Черемош», 2014. Том 2 (38). С. 245–294; Чучко М. Суспільна та гуманітарна діяльність буковинсько-далматинського митрополита Володимира (Репти) в роки Першої світової війни. *Українське краєзнавство у викликах російсько-української війни: науково-дослідний та суспільний потенціал* : збірник матеріалів XVI Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, м. Київ, 10 травня 2024 р. 2024. С. 485–491.

¹ Піддубний І. Взаємини влади та народу на сході Габсбурзької імперії в роки Першої світової війни (на прикладі румунів Буковини). *Суспільно-політична історія країн Європи в ХХ столітті*. Чернівці, 2011. С. 95–113; Піддубний І. Перша світова війна та створення «Великої Румунії». *Перша світова війна та проблеми державотворення у Центральній та Східній Європі (до 90-річчя закінчення Першої світової війни)* : матеріали міжнародної наукової конференції, Чернівці, 29–30 жовтня 2008 р. Чернівці, 2009. С. 132–146; Піддубний І. Румуны Буковины: от черно-желтого лоялизма к великому объединению. *Народы Габсбургской монархии в 1914–1920 гг.: от национальных движений к созданию национальных государств*. Москва, 2012. С. 281–304.

² Піддубний І. Розпад Австро-Угорської імперії та події на Буковині у жовтні листопаді 1918 р. в світлі румунської історіографії (1928–2018 рр.). *Історична панорама*. Вип. 28–29. Чернівці, 2019. С. 140–168.

³ Піддубний І. Відображення питання Буковини та Галичини у нотах української делегації Голові Паризької конференції. *Музейний щорічник 2004–2005*. Вип. 3–4. Чернівці, 2005. С. 24–38.

⁴ Піддубний І. Організація управління Буковиною / Чернівецькою губернією в роки Великої війни. *Історія розвитку органів влади на території Чернівецької області*. Чернівці, 2014. С. 240–331; Піддубний І. Модернізація озброєння європейських армій та його застосування в ході Першої світової війни. *Суспільно-політична історія країн Європи в ХХ столітті*. Чернівці, 2011. С. 61–73.

⁵ Заполовський В. Буковина в останній війні Австро-Угорщини 1914–1918. Чернівці, 2003. 284 с.

та Росії у буковинській «воєнній зоні»¹. Автором також були досліджені окремі аспекти гуманітарної політики доби війни².

Доцент О. Безаров у контексті підготовки докторської дисертації дослідив окремі аспекти єврейського питання в роки Першої світової війни як у регіональному, так і у більш широкому євразійському вимірах³. Антисемітизм у політиці російської окупаційної адміністрації на Буковині воєнної доби також проаналізував Н. Христан⁴.

Останніми роками увагу дослідників Першої світової війни усе більше привертають «нетрадиційні» теми, де головними є виміри повсякденного життя, окопного побуту, особистісні погляди сучасників на трагічні події тих далеких від нас днів. Чернівецькі науковці розпочали роботу в цьому перспективному напрямі. Т. Мінаєва дослідницькі інтереси зосередила на різних аспектах військового полону впродовж Великої війни 1914–1918 рр. Зокрема, авторка приділила увагу нормативно-правовому статусу бранців крізь призму міжнародного воєнного права та його еволюції⁵, питанню великої чисельності

¹ Запововський В. Бойові дії на буковинському відтинку австро-російського кордону в початковий період Першої світової війни (6–22 серпня 1914 р.). *Питання історії України. Зб. наук. статей.* Т. 4. Чернівці, 2000. С. 320–325; Запововський В. Битва під Раранчею 1914 р. *Буковинський історико-етнографічний вісник.* Вип. 1. Чернівці, 1997. С. 62–64; Запововський В. «Мала війна» (Оборона Буковини 1914 р.). *Питання історії, історіографії, джерелознавства та архівознавства Центральної та Східної Європи.* Зб. наук. праць. Вип. 1. Київ – Чернівці, 1997. С. 112–118; Запововський В. Підземно-мінна війна на буковинській ділянці фронту в першій половині 1916 р. *Питання історії України. Зб. наук. статей.* Т. 3. Чернівці, 1999. С. 285–293.

² Запововський В. Проблема дотримування Росією IV Гаазької конвенції 1907 р. на тимчасово зайнятих територіях Буковини і Галичини. *Перша світова війна та проблеми державотворення у Центральній та Східній Європі (до 90-річчя закінчення Першої світової війни)* : матеріали міжнародної наукової конференції, Чернівці, 29–30 жовтня 2008 р. Чернівці, 2009. С. 295–312.

³ Безаров О. Політика Чернівецького губернатора С.Д. Євреїнова в єврейському питанні. *Історична панорама.* Зб. наукових ст. Вип. 26–27. Чернівці, 2018. С. 66–85; Безаров О. Єврейське питання в Російській імперії у роки Першої світової війни на шпальтах «Києвлянина». *На перетині епох. Перша світова війна: феноменологія, геополітичні та гуманітарні наслідки, історична пам'ять* : Міжн. наук. конф., присвячена 110-й річниці початку Великої війни 1914–1918 рр. Чернівці, 27–28 вересня 2024. Чернівці, 2024. С. 35–37; Безаров О. Єврейське питання в Російській імперії у роки Першої світової війни. *Велика війна 1914–1918 рр.: осмислення трагічного досвіду : колективна монографія / наукова редакція О.В. Добржанського, В.П. Фісанова. Рига, Латвія : Izdevniecība "BaltijaPublishing", 2024. С. 81–110. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/485/13105/27385-1>.*

⁴ Христан Н. Велика війна і соціум: антисемітизм у політиці російської окупаційної адміністрації на Буковині у 1914–1915 рр. *На перетині епох. Перша світова війна: феноменологія, геополітичні та гуманітарні наслідки, історична пам'ять* : Міжн. наук. конф., присвячена 110-й річниці початку Великої війни 1914–1918 рр. Чернівці, 27–28 вересня 2024. Чернівці, 2024. С. 141–143.

⁵ Мінаєв А., Мінаєва Т. До питання про статус військовополонених у міжнародному праві наприкінці XIX – на початку XX ст. *Історична панорама: Зб. наук. статей ЧНУ. Спеціальність «Історія».* Чернівці : Рута, 2007. Вип. 4. С. 7–16; Мінаєва Т. Порушення прав військовополонених російської армії у німецьких таборях у роки Першої світової війни. *Перша світова війна та проблеми державотворення у Центральній та Східній Європі (до 90-річчя закінчення Першої світової війни)* : матеріали міжн. наук. конф. (Чернівці, 29–30 жовтня 2008 р.) Чернівці, ЧНУ, 2009. С. 178–187; Мінаєва Т. Російські військовополонені в таборах Німеччини в роки Першої світової війни: основні порушення норм утримання. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: історія та археологія.* 2011. Вип. 19. С. 133–140; Мінаєва Т. Еволюція статусу військовополонених у міжнародному праві в роки Першої світової війни. *Історична панорама. Збірник наукових статей ЧНУ. Спеціальність «Історія».* Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. Вип. 21. С. 48–71; Мінаєва Т., Мінаєв А. Нормативно-правовий статус військовополонених

військовополонених¹, повсякденному життю полонених в таборах Німеччини та Австро-Угорщини (побуту, адаптації, сексуальному життю тощо)², умовам використання їхньої праці³, наданні їм гуманітарної допомоги⁴; специфіці обміну полоненими під час війни та після її завершення тощо⁵. У 2014 р. Т. Мінаєвою успішно захищено кандидатську дисертацію на тему «Російські військовополонені в Австро-Угорщині та Німеччині в роки Першої світової війни» (науковий керівник – д-р іст. наук, проф. Олександр Сич)⁶.

в Новий час (короткий історичний огляд). "Z tarczą albo na tarczę": wojny w historii cywilizacji światowej. Monografia zbiorowa. Warszawa-Paryż, 2022. С. 174–184. URL: https://fshn.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/kaf_vi/Monografia_2022_Z_TARCZY%C4%84_ALBO_NA_TARCZY.pdf

¹ Мінаєва Т. До питання про втрати російської армії військовополоненими у роки Першої світової війни. *Історична панорама. Науковий збірник ЧНУ. Спеціальність «Історія»*. Чернівці : ЧНУ, 2019. Вип. 28–29. С. 26–42.

² Мінаєва Т. До питання про побут військовополонених російської армії в роки Першої світової війни. *Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету*. Луцьк, Вежа, 2007. Вип. 13. С. 62–68; Мінаєва Т.В. Деякі аспекти побуту російських військовополонених в роки Першої світової війни. *Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету*. Запоріжжя: Просвіта, 2007. Вип. XXI. С. 294–298; Мінаєва Т.В. Особливості психологічної адаптації до умов полону в роки Першої світової війни (на прикладі російських військовополонених). *Всесвітня історія та актуальні проблеми міжнародних відносин* : статті та матеріали Міжн. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті професора Г.Л. Бондаревського (7–8 квітня 2010 р., м. Луганськ) / під ред. М.С. Бур'ян. Луганськ : Віртуальна реальність», Ч. II. 2010. С. 155–161; Мінаєва Т.В. Особливості адаптації російських військовополонених до умов перебування в таборах в роки Першої світової війни. *Історична панорама*. 36. наук. статей ЧНУ. Спеціальність «Історія». Чернівці : ЧНУ, 2013. Вип. 16. С. 18–39; Мінаєва Т. Табірний побут військовополонених офіцерів російської армії в Німеччині та Австро-Угорщині в роки Першої світової війни. *Історична панорама. Науковий збірник ЧНУ. Спеціальність «Історія»*. Чернівці : ЧНУ, 2018. Вип. 26–27. С. 180–202; Мінаєва Т. Сексуальне життя російських військовополонених у Німеччині й Австро-Угорщині в роки Першої світової війни. *Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки*. 2019. № 2. С. 83–89; Мінаєва Т.В., Мінаєв А. «Потягнулися один за одним дні нудні, беззмістовні, такою мірою, що ми з труднощами розрізняли вчора і сьогодні»: повсякденне життя полонених військовослужбовців російської армії в таборах Австро-Угорщини та Німеччини в роки Першої світової війни. *Człowiek, etnos, naród w historii świata — procesy państwowotwórcze na obszarze europejskim (od starożytności po współczesność)*. Monografia zbiorowa przygotowana z okazji 30-lecia działalności Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa-Paryż: Międzynarodowe konsorcjum naukowo-edukacyjne im. Luciena Febvra; Centrum naukowo-wydawnicze im. O. Pritsaka, 2020. S. 243–257. URL: https://iff.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/kaf_vi/Człowiek_etnos_naród_w_historii_świata.pdf.

³ Мінаєва Т. Использование труда русских военнопленных в Германии и Австро-Венгрии в годы Первой мировой войны. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. Тамбов : Грамота, 2013. № 5 (31): в 2 ч. Ч. I. С. 131–135; Мінаєва Т., Мінаєв А. Трудова зайнятість полонених військовослужбовців російської армії в Австро-Угорщині та Німеччині у 1914–1918 роках. Велика війна 1914–1918 рр.: осмислення трагічного досвіду : колективна монографія / наукова редакція О.В. Добрянського, В.П. Фісанова. Рига, Латвія : Izdevniecība "BaltijaPublishing", 2024. С. 111–130. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/485/13101/27381-1>.

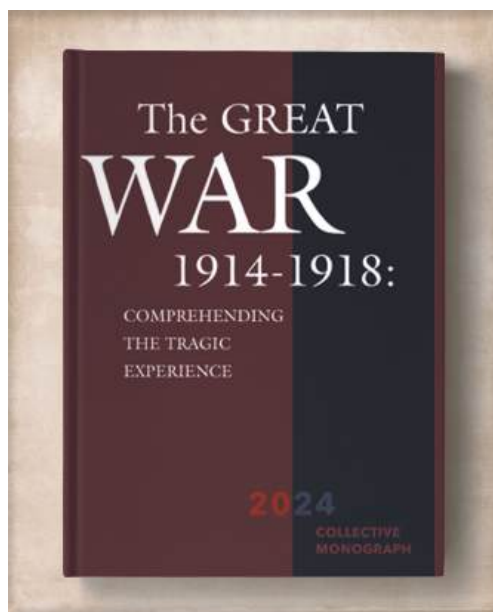
⁴ Мінаєва Т. Діяльність благодійних організацій Російської імперії щодо військовополонених під час Першої світової війни. *Історична панорама*. 36. наук. статей ЧНУ. Спеціальність «Історія». Чернівці : ЧНУ, 2011. Вип. 13. С. 49–67.

⁵ Мінаєва Т. Репатріація російських військовополонених з Австро-Угорщини та Німеччини після Першої світової війни. *Історична панорама. Спеціальність «Історія»*. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2016. Вип. 22–23. С. 24–52; Власенко В., Кротофіл М., Мінаєва Т., Яковенко Н. Репатріація полонених росіян зі складу колишньої царської армії з теренів Німеччини та Австро-Угорщини, 1918–1921 роки (у висвітленні сучасної російської історіографії). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. № 1 (158)/2024. С. 5–11. URL: <https://history.bulletin.knu.ua/issue/view/281/278>; Мінаєва Т., Власенко В., Яковенко Н. Обмін і репатріація військовополонених інвалідів і хворих на східному фронті під час Першої світової війни. *Проблеми всесвітньої історії*. Київ, 2024. № 4 (28). С. 47–60.

⁶ Мінаєва Т. Російські військовополонені в Австро-Угорщині та Німеччині в роки Першої світової війни : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02. Чернівці, 2014. 20 с.

Окрема увага дослідниці впродовж останніх років присвячена українському виміру проблем військового полону в роки Першої світової війни¹.

Відзначимо в цьому контексті також наукові розвідки О. Олієвського, у яких розкриті малодосліджені аспекти фронтового побуту вояків² і питання морального вибору «людини в окопі»³ що в кінцевому підсумку змінило уявлення про межі дозволеного і недозволеного під час війни, залишивши «невиліковні рани розчарувань». У такому ж ключі — аналізу рефлексій повсякденної свідомості — слід віднести публікацію у 2006 р. щоденника буковинського педагога Івана Бажанського⁴. Важливим аспектам, зокрема віддзеркаленню економічних реалій воєнної доби та його джерелознавчій оцінці,

Титул колективної монографії, присвяченої Першій світовій війні, підготовленої істориками Чернівецького університету. 2024 р.

¹ Мінаєва Т. Формування українських військових з'єднань в австро-угорських та німецьких таборах для військовополонених (1917–1918 рр.). *Буковинське народне віче: сто років від ідеї до реалізації* : збірник тез міжнародної наукової конференції (м. Чернівці, 1–2 листопада 2018 р.). Чернівці : Технодрук, 2018. С. 76–78; Мінаєва Т., Мінаєв А. Діяльність Степана Смалья-Стоцького в таборі для полонених українців Фрайштадт (Австро-Угорщина) в роки Першої світової війни. *Музейний щорічник Чернівецького обласного краєзнавчого музею*. Чернівці : Друк Арт, 2023. Вип. 6–8. С. 110–114; Мінаєва Т., Мінаєв А. «Давайте з рук до рук, з бараку до бараку»: табірні періодичні видання військовополонених українців у Центральних державах. *Велика війна 1914–1918 рр.: осмислення трагічного досвіду : колективна монографія* / наукова редакція О.В. Добржанського, В.П. Фісанова. Рига, Латвія : Izdevniecība "BaltijaPublishing", 2024. С. 196–213. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/485/13105/27385-1>; Мінаєва Т., Мінаєв А. Українці в таборах Центральних держав для військових полонених у роки Першої світової війни. *Щорічник Чернівецького обласного краєзнавчого музею* / під ред. О. Ротар. Чернівці : Друк Арт, 2024. Вип. 9. 2024. С. 176–185; Мінаєва Т., Мінаєв А. Культурно-просвітницька робота буковинських діячів Степана та Романа Смалья-Стоцьких у таборах для полонених українців у роки Першої світової війни. *Українське краєзнавство у викликах російсько-української війни: науково-дослідний та суспільний потенціал* : збірник матеріалів XVI Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, м. Київ, 10 травня 2024 р. / за заг. ред. О. Реєнта. Київ : Інститут історії України НАН України, 2024. С. 478–484.

² Олієвський О. Солдат в окопах Першої світової війни: мрії та сподівання. *Перша світова війна та проблеми державотворення у Центральній та Східній Європі (до 90-річчя закінчення Першої світової війни)* : Матеріали міжнародної наукової конференції, Чернівці, 29–30 жовтня 2008 р. Чернівці, 2009. С. 170–178.

³ Олієвський О. Велика війна: час відчуження і жорстокості (до проблеми морального вибору). *Питання історії нового та новітнього часу*. Зб. наук. ст. Вип. 6. Чернівці, 1999. С. 248–254.

⁴ Бажанський І.М. Війна. Щоденник-хроніка буковинського педагога та письменника (Вашківці, 31.8.1914–29.11.1917/1922) / упорядник О. Огуй. Чернівці, 2006. 236 с.

Презентація колективної монографії, присвяченої Першій світовій війні. 2024 р.

присвятили свої розвідки професор О. Огуй та доцент С. Герегова¹. До досліджень проблематики гуманітарних вимірів Великої війни слід віднести й наукову розвідку професора Н. Ротар². У жанрі психологічного портрету постать Петра Болбочана, військового діяча доби національної революції та воєнного лихоліття досліджували професор П. Брицький і доцент Є. Юрійчук³.

Окремі аспекти подій Великої війни 1914–1918 рр. вивчав і чернівецький історик Т. П'ятничук. Основна тематика його досліджень — участь США у війні, погляди президента Вудро Вільсона на повоєнне облаштування світу, імперії Старого Світу, а також вирішення польського питання тощо⁴.

Низка публікацій у його науковому доробку присвячена явищу пропаганди: досліджені питання функціонування американського пропагандистського відомства, відомого як Комітет публічної інформації, а також

¹ Огуй О. Інфляція періоду Першої світової війни на Буковині (на матеріалах місцевої преси та щоденника «Війна» І.М. Бажанського). *Перша світова війна та проблеми державотворення у Центральній та Східній Європі (до 90-річчя закінчення Першої світової війни)* : матеріали міжнародної наукової конференції, Чернівці, 29–30 жовтня 2008 р. Чернівці, 2009. С. 248–262; Герегова С. Щоденник Івана Бажанського — вагоме джерело з історії Великої війни на Буковині. *На перетині епох. Перша світова війна: феноменологія, геополітичні та гуманітарні наслідки, історична пам'ять* : Міжн. наук. конф. присвячена 110-й річниці початку Великої війни 1914–1918 рр. Чернівці, 27–28 вересня 2024. Чернівці, 2024. С. 49–51.

² Ротар Н. Система вищої жіночої освіти в Україні у роки Першої світової війни. *Перша світова війна: історичні долі народів Центрально-Східної Європи*. Чернівці, 2003. С. 137–140.

³ Брицький П., Юрійчук Є. Жертва української революції: трагічна доля полковника П. Болбочана. Чернівці, 2005. 111 с.

⁴ Глібіщук М., П'ятничук Т. Позиція В. Вільсона щодо імперій у роки Великої війни. *Історичні і політологічні дослідження*. № 1 (64). 2019. С. 108–113; П'ятничук Т. США та друга Річ Посполита в 1918–1921 рр.: особливості міждержавних взаємин. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент* : зб. наук. праць. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2021. Том 9. С. 64–77.

**Учасники конференції, присвяченої 110-м роковинам початку Першої світової війни.
Чернівці, 2024 р.**

формування образу ворога США під час Великої війни через призму політичної карикатури¹.

В окремих публікаціях Т. П'ятничук розглянув і події Великої війни на Буковині. Зокрема, ним було досліджено діяльність обласного комісара Дмитра Дорошенка на території Буковини влітку 1917 р.²

Дослідницькі напрацювання стосовно Першої світової війни у своїх публікаціях висвітлює асистент кафедри всесвітньої історії М. Глібішук. Автор значну увагу приділив важливості дослідження Великої війни 1914–1918 рр. із позицій транснаціонального підходу. Транснаціональний дослідницький фокус не розглядає Велику війну 1914–1918 рр. як європейський конфлікт,

¹ П'ятничук Т. «Те, проти чого ми боре́мося»: образи Німецької імперії в Американській політичній карикатурі 1914–1918 років. *The Great War 1914–1918: Comprehending the Tragic Experience : Scientific monograph* / edited by O.V. Dobrzhanskyi and V.P. Fisanov. Riga, Latvia : Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2024. С. 26–60; П'ятничук Т. Кайзер Вільгельм II в американській політичній карикатурі періоду Великої війни 1914–1918 рр. *Матеріали міжнародної наукової конференції «США: політика, суспільство, культура – 2024»*. Київ, 29 лютого 2024 р. За ред. проф. Н. Городної. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2024. С. 135–139; П'ятничук Т. Образ ворога в американській політичній карикатурі періоду Великої війни 1914–1918 рр. *На перетині епох. Перша світова війна: феноменологія, геополітичні та гуманітарні наслідки, історична пам'ять* : Міжнародна наукова конференція, присвячена 110-й річниці початку Великої війни 1914–1918 рр., Чернівці, 27–28 вересня 2024 р. Матеріали і тези доповідей / наук. ред. О.В. Добржанський. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2024. С. 121–123.

² П'ятничук Т. Діяльність Дмитра Дорошенка на Буковині в 1917 р. *Музейний щорічник Чернівецького обласного краєзнавчого музею* / відп. ред. О.В. Ротар. Чернівці : Друк Арт, 2023. Вип. 6–8 (2021–2023). С. 243–253; П'ятничук Т. Деякі неопубліковані документи з організації управлінських структур на Буковині в 1917 р. *Щорічник Чернівецького обласного краєзнавчого музею* / відп. ред. О.В. Ротар. Чернівці : Друк Арт, 2024. Вип. 9 (2024). С. 265–274.

Президія конференції, присвяченої 110-м роковинам початку Першої світової війни

а ставить більш глобальну історичну перспективу, надаючи можливість вписувати українську історію у глобальний вимір Великої війни¹.

Значну увагу в наукових працях приділено доробку відомого західного дослідника Джея Вінтера — популяризатора цього наукового підходу й одного з найвідоміших фахівців з історії Першої світової війни². Інші наукові розвідки М. Глібіщука стосуються різних аспектів історії світового конфлікту 1914–1918 рр. З-поміж досліджуваних тем — особливості дипломатії президента США Вудро Вільсона³, пропагандистський наступ на Східному фронті Першої світової⁴, регіональні виміри Великої війни

¹ Hlibiščuk M. Prvá světová vojna a Ukrajina: transnacionálna perspektiva. *Acta historica Neosoliensia*. 2023. № 26 (2). Р. 119–128; Глібіщук М., Корновенко С. Перша світова війна і Україна: транснаціональний вимір. *Велика війна 1914–1918 рр.: осмислення трагічного досвіду*. Рига, Латвія : Izdevniecība "BaltijaPublishing", 2024. С. 131–144.

² Глібіщук М. Концепція «Другої Великої війни» 1917–1923 рр. Джея Вінтера. *Історична панорама*. 2018. Вип. 26–27. С. 86–93; Глибищук Н. Транснациональная история Первой мировой войны в научных исследованиях Дж. Уинтера. *Журнал Белорусского государственного университета*. История. 2020. № 3. С. 93–101.

³ Глібіщук М., П'ятничук Т. Позиція В. Вільсона щодо імперій у роки Великої війни. *Історичні і політологічні дослідження*. 2019. № 1 (64). С. 108–113.

⁴ Глібіщук М. «Цивілізація проти варварства»: пропаганда на Східному фронті Першої світової війни. *Актуальні питання гуманітарних наук : Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2022. Вип. 57. Т. 1. С. 50–58.

**Під час роботи конференції, присвяченої 110-м роковинам початку Першої світової війни.
Чернівці, 2024 р.**

1914–1918 рр.¹ Декілька наукових розвідок дослідників присвятив аналізу історіографічної спадщини західних учених².

Підводячи попередні підсумки зробленому тут історіографічному огляду низки наукових праць дослідників у Чернівецькому університеті, котрі впродовж останніх шести десятиліть комплексно аналізували різні виміри Великої війни та її наслідків, зауважимо, що ми ставили за мету дати зацікавленому читачеві уявлення про стан розробки молододосліджених і складних проблем воєнно-політичного протистояння тієї карколомної доби. У центрі уваги істориків у радянський період були, зокрема, традиційні питання зовнішньої політики воюючих держав та її інформаційно-пропагандистського супроводу. У незалежній Україні фокус дослідницьких

¹ Глібіщук М. Urban history як перспективний напрям дослідження Першої світової війни. *Молодіжна наука заради миру та розвитку* : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (8–10 листопада 2023 року, м. Чернівці). Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. С. 101–103; Глібіщук М. Шпигунomanія у роки Першої світової війни: буковинський вимір. *На перетині епох. Перша світова війна: феноменологія, геополітичні та гуманітарні наслідки, історична пам'ять* : Міжнародна наукова конференція, присвячена 110-й річниці початку Великої війни 1914–1918 рр., Чернівці, 27–28 вересня 2024 р. Матеріали і тези доповідей / наук. ред. О.В. Добржанський. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2024. С. 51–53.

² Глібіщук М. Сучасна західна історіографія Першої світової війни (реферативний огляд). *Історична панорама*. 2019. № 28–29. С. 201–221; Глібіщук М. Новітня західна історіографія Великої війни 1914–1918. *Актуальні питання гуманітарних наук : Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2021. Вип. 41. Т. 1. С. 10–18.

Під час роботи конференції, присвяченої 110-м роковинам початку Першої світової війни. Чернівці, 2024 р.

інтересів змістився в бік аналізу етнополітики в регіоні Центрально-Східної Європи та ролі України в контексті різноспрямованих інтересів геостратегічних акторів. По-новому, з урахуванням історичних джерел і новітніх оцінок, аналізувалися також малодосліджені аспекти історії Буковини доби Великої війни. Особливо підкреслимо притаманну вже останнім десятиліттям тенденцію вивчення науковцями ЧНУ структур повсякденності, насамперед психологічного стану й умов життя пересічної людини на фронті та в тилу.

І ще одна необхідна, на нашу думку, заувага. На дослідження окремих аспектів Першої світової війни чернівецькими вченими в минулі роки звертали увагу наші колеги з інших дослідницьких осередків, які висвітлювали питання відображення перебігу її подій у вітчизняній історіографії¹. У науко-

¹ Реєнт О., Янишин Б. Сучасна українська історіографія Першої світової війни: основні напрямки наукового пошуку. *Війна: держава, суспільство, особа. Зб. наук. статей.* Гол. ред. акад. В. Смолій. Київ, 2023. С. 40–77. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi76/0056697.pdf>; Баран З. Проблеми нової історії країн Європи та Америки у висвітленні сучасної української історіографії. *Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми* : кол. монографія за ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2004. С. 296–305. Гуцало Л.В. Перша світова війна і Україна у сучасній українській історіографії. *Інтермарум: історія, політика, культура.* 2017. № 4. С. 119–131. URL: <http://intermarum.zu.edu.ua/article/view/134950/131738>; Лозинська І.Г. Українська історіографія Першої світової війни: стан та перспективи досліджень. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2008. № 634. Держава та армія. С. 139–144. URL: https://vlp.com.ua/files/24_7.pdf.

вих розвідках доробок дослідників ЧНУ висвітлювався досить скрупульозно, хоча, можливо, з об'єктивних причин – дещо фрагментарно. Сподіваємося, що цим історіографічним нарисом ми змогли окреслити базові параметри досить об'ємного й верифікованого дослідження актуальної проблематики Першої світової війни вітчизняною науковою школою, представники якої продовжують вивчення її різноманітних аспектів у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича.

2.6 ПОЛОНІСТИКА*

*Олександр Добржанський, Віталій Макар,
Юрій Макар, Владислав Струтинський*

Вивчення на історичному факультеті полоністичних курсів розпочалося з приходом 1971 року на викладацьку роботу Юрія Макара, який попередньо захистив кандидатську дисертацію у Київському університеті, зібравши матеріали про Варшавське повстання 1944 року в центральних архівах Польщі. Йому було запропоновано викладання курсу за вибором студентів про суспільно-політичні перетворення в Польщі після Другої світової війни. Курс «Створення та розвиток ладу народної демократії у Польщі (1944–1949)», безумовно, мав значне ідеологічне навантаження, як того вимагали тогочасні умови навчання в радянських університетах. Час від часу змінювалася його назва у зв'язку з появою нових ідеологічних вимог. Проте курс цікавив студентів, оскільки все ж доносив до них значну інформацію. Частина з них зацікавилася ними, виконавши під керівництвом Юрія Макара випускні роботи на здобуття фаху. Серед них, наприклад, був випускник 1973 року із Хмельниччини Людвіг Коберський, який написав дипломну роботу власне про згадане Варшавське повстання. Згодом, уже в незалежній Україні, дослужився до генерал-лейтенанта і закінчив військову кар'єру заступником командувача Західним оперативним напрямком, займаючись співпрацею з військовими Польщі. Через чотири роки інший випускник факультету – Владислав Струтинський – також вибрав польську тематику для своєї дипломної роботи, залишився працювати у ЧНУ, навчав разом з Юрієм і Віталієм Макарами студентів польської мови, одержавши сертифікат у Жешівському університеті в Польщі. Потім підготували польського мовника – Олега Слюсара, який здобув освіту, захистив

* DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-594-5-10>